

KUML

ÅRBOG FOR JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB
1953

With Summaries in English

KUML

ÅRBOG FOR JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

1953

With Summaries in English

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS

1953

Forside: Stendysse ved Torup på Mols

Redaktion:
P. V. GLOB

Copyright 1953
by
Jysk Arkæologisk Selskab

Printed in Denmark
by
Aarhus Stiftsbogtrykkerie A/S

Clicheer:
Hammerschmidt — Århus

INDHOLD

<i>Karl Martin Nielsen: Kuml</i>	7
<i>Holger Rasmussen: Hasselø-egen</i>	15
<i>Hans Norling-Christensen: Vestlandskedler og malede glas</i> ...	47
<i>Povl Simonsen: To djurslandske mosefund</i>	61
<i>Hans Christiansson: Jellingestenens bildvärld</i>	72
<i>Oscar Marseen: Fangstfolk på Selbjerg</i>	102
<i>Grantzau, Marseen og Riismøller: Melleholm</i>	121
<i>Hans Neumann: Et løveglas fra Rinlandet</i>	137
<i>C. J. Becker: Stenaldergrav fra Gabøl</i>	155
<i>Kristian Jeppesen: En græsk pyxis fra Homers tidsalder</i>	165
<i>Niels Thomsen: Om en vestjysk stald</i>	171
<i>Thorkild Ramskou: Ragnarok</i>	182
Jysk Arkæologisk Selskab	193

TO DJURSLANDSKE MOSEFUND FRA KELTISK JERNALDER

Af POVL SIMONSEN

Djursland viste sig ved Krigstidens og Efterkrigstidens Tørvegravning at være et af de Omraader i Landet, hvor Mosefund dukkede op i rigeligst Mængde, især i det lange Mosedrag, som kaldes Kolindsund, og som gaar gennem hele Halvøen paa langs fra Allingaabro over Pindstrup og Kolind til Grenaa, med Forgreninger i Vest til Vester Alling, i Nord til Hevring og til Rimsø, og i Syd til Torsager og til Korup Sø, men ogsaa fra de mange smaa, isolerede Mosehuller, som især Egnen Syd for Kolindsund er saa rig paa. De fleste af den ældre Jernalders Mosefund bestod blot af et enkelt Lerkar eller nogle faa Lerkarskaar, som var optaget og ofte ogsaa bortkastet, før nogen Fagmand kom til Stede. Andre maa man sikkert søge blandt de mange Meldinger om Fund af Dyreknogler, udaterbare paa Grund af den Maade, de kom for Dagen paa. Adskillige Lerkar blev fundet sammen ved Emmelev Vase, i Skaføgaard Skovmose, ved Moeskær, Lykkegaard Syd for Gl. Estrup, Oldmosegaard i Ebdrup og i Attrup Kær. Her skal gøres Rede for de 2 største af disse Fund, fra Albøge Mose og fra Torsager Mejeri, fordi de er saa alsidige i deres Indhold, og fordi de paa klareste Maade repræsenterer 2 helt forskellige Kategorier af Mosefund.

Torsager Mejeri.

Øst for den Bakke, som krones af Torsager Kirke, skyder Mosedragene en Tunge sydpaa, som ender ved Torsager Mejeri. Fra Mejeribygningen strækker Mosekanten Østside sig ca. 400 m næsten ret nordover, og langs hele denne Mosekant er der gjort Fund¹). Fundpladserne ligger saaledes lidt over 600 m Øst for Kirken. Tørvegravningen begyndte sydfra, nærmest Mejeriet. I Aarene 1943–46 blev Stedet gentagne Gange besøgt af Harald Andersen og mig²). Ialt er indbragt til Nationalmuseet 19 hele eller fragmenterede Lerkar, 10 Dyreknogler, 1 Menneskekranium og 3

Trægenstande, men desuden maa efter Arbejdernes Udsagn mindst 100 Lerkar være gaaet tabt. Alle Fundene laa i Dybder mellem 0,75 m og 1 m og i en Afstand af 20–40 m fra Mosekanten, og der er intet, der tyder paa, at der har været fundtomme Strækninger inden for de 400 m, over hvilke Fundene fremkom. Om der paa Oldsagernes Nedlæggelsestid har været Mose eller Sø, er ikke ganske sikkert, men snarest Sø.

Menneskekraniet er efter Dr. K. Brøstes Udsagn af et 40–50 aarigt Individ, sandsynligvis Kvinde. Det er middelskallet, af nordisk Type. Det laa i Tørven i opret Stilling, men uden at der fandtes Spor af Resten af Skelettet, ja ikke engang Underkæben var til Stede. Det er efter Fundforholdene sikkert, at Hovedet uden Underkæbe er kommet i Mosen alene. De 10 Dyreknogeter, der er taget Vare paa, er alle af Hest, nemlig 1 Tand, 1 Underkæbegren, 1 Rørknogle og 7 Bækkenben. Rørknoglen er marvspaltet, viser altsaa hen til, at Hestekød har været spist paa den paagældende Tid. De 7 Bækken laa sammen i en Bunke uden Kontakt med andre Hesteknogeter, og vi kan konstatere, at en bestemt afgrænset Del af mindst 4 Heste er lagt ned her paa en Gang. Af de 3 Trægenstande er den ene 1 Plade, muligvis et Fragment af en af de i Moserne saa hyppige »Tørvespader«, den anden en Pløk, tilspidset i begge Ender, og den tredie en Rundstok med en Gennem boring paa tværs. Det er umuligt at sige noget bestemt om Formaålet med at anbringe disse Stykker her, saa lidt som om hvilke Typer Redskaber, de er Rester af, men det er værd at paapege, at det andre Steder fra er velkendt, at det Omraade i en Mose, hvor der findes Vaaben eller Lerkar fra ældre Jernalder, kan være afgrænset, saa at sige markeret, med en Kreds af nedstukne Stokke. Disse er ofte Rester af forskellige, opslidte eller itubrudte Redskaber. Træpløkken og Rundstokken her kan meget vel have tjent samme Formaal. Sammenfattende kan det siges om alle disse Knogeter og Træstykker, at de efter Fundforholdene utvivlsomt hører sammen med Lerkrukkerne, og at der efter Arbejdernes Udsagn har været mange flere.

Lerkarrene kan efter Profil og Hankestilling henføres til følgende Typer: Ordning III, Fig. 47, 48 og 54, Oldtidens Kunst III, Fig. 40 og 42, samt de paa Fig. 1–2 afbildede Eksemplarer. Alle Randprofiler er rundede, let fortykkede eller tværskaarne, Hankene er baandformede, Standfladen kan være bred eller have Standring, Dekorationen indskrænker sig til en Skulderafsats eller 1–2 omløbende Linier om Skulderen. Af nære Paralleller foruden de nævnte Typeeksemplarer skal jeg fæste Opmærksomheden ved, at 2 er beslægtede med Kar fra Trelleborg, Beckers Fig. 154 og 157^a), et med en Hankekop fra Roager, Beckers Fig. 175 b^a), men især er der en paafaldende Lighed mellem Kar fra Torsager Mejeri og fra nedre Lag i Borremoses Voldgrav. De her nævnte Træk viser alle klart hen til Beckers Per. II. Hovedparten af Torsager Mejeri-fundet kan da tidsfæstes til Begyndelsen af yngre keltisk Jernalder og til samme

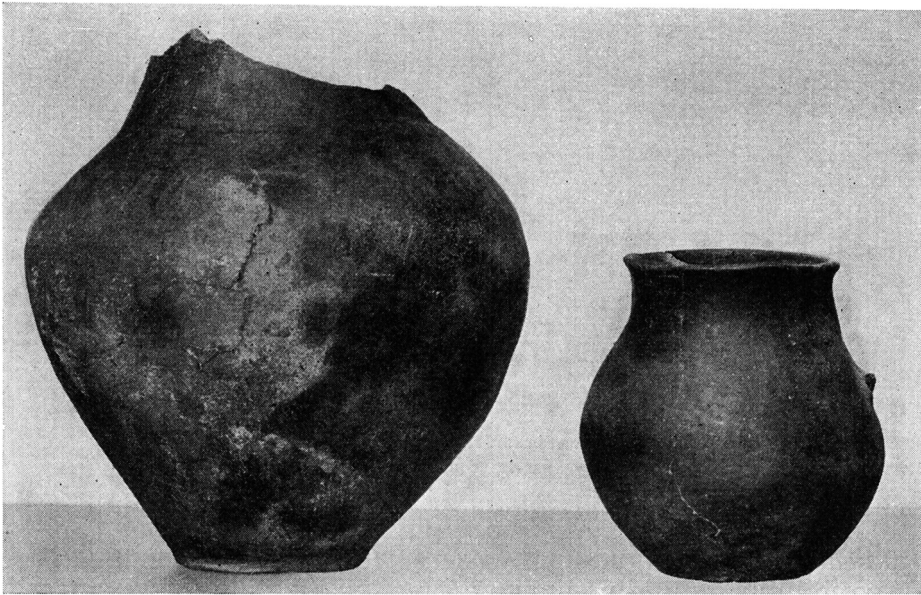

Fig. 1. Lerkar fra Torsager Mejeri.
Pottery vessels from Torsager Dairy.

Lokalgruppe, som Borremose tilhører, men vi har jo ikke i Fundomstændighederne nogen Garanti for, at hele Fundet er samtidigt, og et enkelt Kar (Fig. 1 t. v.) kunde nok snarere minde om Keramikken fra ældre keltisk Jernalder. Om et bemalet Skaar skal der tales nedenfor.

Af Betydning ved Tolkningen er dels den overvældende Mængde af Lerkar, der tilsyneladende alle kan være kommet hele i Mosen, dels Menneskekraniet og dels Dyngen af Heste-Bækkenben. Disse Ting taget i Betragtning kan man vist næppe tvivle om, at Stedet er en gammel Offerplads. Ud fra det bevarede Fundstof ser den ud til kun at have fungeret som saadan i kort Tid, og selvom meget vel Vidnesbyrdene om senere eller tidligere Benyttelse kan ligge paa endnu uopgravede Steder i Nærheden, er det vel værd at lægge Mærke til, at netop keltisk Jernalder er den Periode af hele Oldtiden, der har efterladt os flest »Mosepotter«, altsaa den Tid, da den for Torsagermosen karakteristiske Offerskik flourer. Man kan da sikkert med Rette betragte dette Fund som en typisk Eksponent for en stor Fundgruppe. Hvad der imidlertid sætter det i en Særstilling er Fundstedets Beliggenhed umiddelbart ved Siden af Torsager Kirkebakke. Denne Bakke maa efter sit Navn have spillet en Rolle ogsaa i den førkristne Gudsdyrkelse, og efter dens dominerende Placering i Landskabet og dens senere Betydning for hele Egnen, tør man sikkert antage en ganske stor Rolle. Hvor langt tilbage i Tiden Torsagerbakken gaar som Kultsted, ved vi naturligvis ikke, og at sætte den og Mose-Offer-

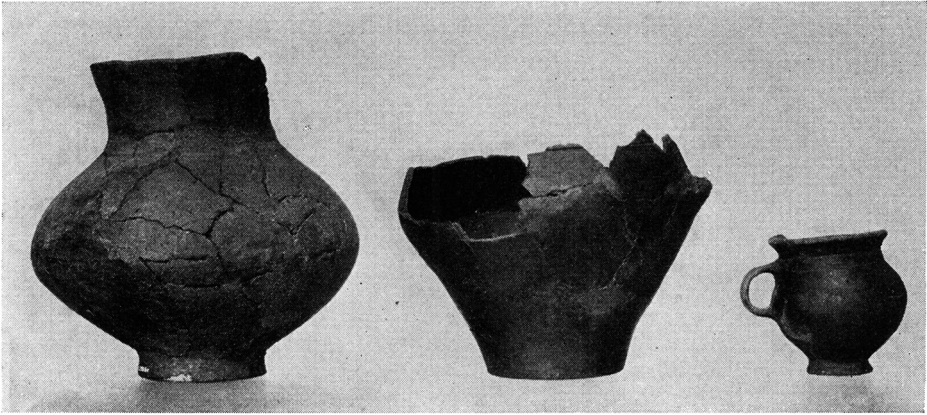

Fig. 2. Lerkar fra Torsager Mejeri.
Pottery vessels from Torsager Dairy.

pladsen i Forbindelse med hinanden er rent Gætteri, men ikke mere Gætteri end tilsvarende Tanker, der er fremsat om Torsbjerg- og Vimosefundenes Forhold til Stednavnene. Og naar man sammenholder alle 3 Tilfælde af en Jernalder-Offerplads ved et hedensk-religiøst Stednavn, giver det unægtelig Stof til Eftertanke.

Albøge Mose.

Blandt de mange smaa Mosehuller, der findes i Terrænet Syd for Kolindsund, er ogsaa den, hvorfra Albøgefundet stammer. Den ligger lidt Øst for Albøge By og er kun 70 m i Diameter, med stejle Kanter og indtil 4 m tykke Tørvelag. I en Bræmme af ca. 20 m's Bredde langs Vest- og Nordsiden er der ikke gravet, men ellers blev hele Tørvemassen opgravet 1945-46. Takket være Amatørarkæologen, Proprietær S. Pape, Ellegaard, blev der reddet forholdsvis meget af den uhyre Mængde Oldsager, som kom for Dagen mod Nordvest i Mosen⁵⁾. I 1945 havde Pape fra Arbejderne modtaget 6 Lerkar, hvoraf de 5 af ældre Jernalders Karakter, det sjette et Jættestuetidskar. Dette er publiceret af C. J. Becker⁶⁾, som bemærker, at Karrene stod »efter Opgivelse i samme Dybde«. Dette er ikke i Overensstemmelse med Papes og Arbejdernes Forklaring over for mig, 1945, ifølge hvilken Stenalderkarret stod dybere end Jernalderkarrene. Senere samme Sommer opdagede Pape, at Lerkarskaarene laa i Bunker, ca. 75 cm i Diameter, og det store Materiale, som 1945-46 indsamledes af Pape, Arbejderne og mig, blev omhyggeligt holdt i adskilte Bunker. Af dette Materiale er en Del nu i Nationalmuseet⁷⁾, mens andet er i Papes Privatsamling, hvor ogsaa opbevares et Jernsværd og en Vildsvinekæbe, der ligesom alle Skaarene er fundet 0,5-1 m under

Overfladen, 2–3 m over Bunden, samt en Vognaksel af Træ, fundet bare 0,5 m over Bunden. Ved mit sidste Besøg paa Stedet udgravede jeg selv den største af alle de fundne Bunker, 1 × 1,5 m st., 0,2 m t., bestaaende af 672 Skaar af 8–12 Kar, blandet mellem hinanden, tydeligt nedlagt i Skaar, overforbrændte og normalt brændte mellem hinanden. I denne og en af de andre Bunker var der ogsaa fundet Skaar, saa underforbrændte, at de helt smuldrede hen, og Raalersklumper. I det hele var dette det karakteristiske for Fundet: Bunker af Skaar, underforbrændte, normalt brændte og overforbrændte mellem hinanden. Ialt er der da optaget 23 Bunker, foruden de 5 førstfundne Kar, og det samlede Fundmateriale er: 1 Slagsten, 5 Stumper af tyndnakkede Flintøkser, 15 Knogler, 1 Jernsværd, 1 Tenvægt af Ler, 13 hele eller omtrent komplette Lerkar, Skaar af 70–78 Lerkar, samt dybere i Mosen Stenalderkarret og Vognakselen.

Dyreknoglerne er bestemt af U. Møhl-Hansen og findes nu i Zoologisk Museum, naar undtages den ene hos Pape. Der er 5 Koknogler, 1 Skinnebensfragment af Urokse, 4 Kronhjørtknogler, 1 Vildsvinekæbe, 2 Knogler af ét Svin, muligvis Vildsvin, samt 2 Underkæber af Hund. Ingen bærer Spor af Snit, Skrabning eller Marvspaltning. Af de fundne Flintøkser ejes 2 af Nationalmuseet, 2 er i Privateje paa Egnen, mens 1 er bortkommet. Af Fundforholdene fremgik det tydeligt, at de var kommet i Mosen samtidigt med Jernaldersagerne, idet de fandtes i helt samme Dybde. For Bedømmelsen af, hvorledes dette kan være gaaet til, bør det pointeres, at alle Stykkerne er enten ufærdige eller ødelagte. Dette er ikke almindeligt i Mosefund, men tyder paa, at vi nær Mosekanten maa have en Stenalderboplads, fra hvilken mere iøjnefaldende Stykker paa et – ganske tilfældigt – Tidspunkt er blevet opsamlet og kastet i Vandet. Slagstenen, nu i Nationalmuseet, er af almindelig og ganske udaterbar Type. Vognakselen, som laa dybere end de andre Ting, er ialt 191 cm l., bestaaende af 2 trinde Endestykker og 1 Mellemstykke af rektangulært Tværnsnit, stærkt slidt midt paa begge de lange Kanter. Om dens Alder kan nu intet siges; den laa, som nævnt, under ældre Jernalders Niveau i Mosen, dog ikke saa dybt som Jættestuekarret. Den ejes af S. Pape.

Mens alle disse Ting er fundet løst i Mosen, er der 2 Genstande, som ikke er Lerkar, men alligevel er fundet i Forbindelse med saadanne. I det førstfundne af alle Lerkarrene fandtes en Tenvægt af Ler, dannet af et Lerkarskaar, tilslebet som en rund Skive, 5 cm i Diameter, og med et boret Hul gennem Centrum. Lignende Stykker er fundet bl. a. i Borremose. 2 Skaarbunker laa tæt ved hinanden, og i det smalle Mellemrum mellem dem fandtes et tveægget Jernsværd; Odden er afbrudt, saa kun 25 cm af det oprindelig ca. 45 cm lange Sværd er bevaret. Grebspidsen er 5 cm l., Klingen øverst 4,1 cm br. Med sine skraa Skuldre er det et typisk LaTènesværd og maa altsaa høre hjemme i yngre keltisk Jern-

Fig. 3. Lerkar fra Albøge Mose.
Pottery vessel from Albøge Peat Bog.

alder, efter Becker snarest i hans Per. II^s). Begge disse Genstande ejes af S. Pape.

Af Lerkarrene er der 13, der er saa velbevarede, at det lønner sig at betragte dem ud fra et stilistisk Synspunkt. 3 af dem svarer til Fig. 3, 2 til Oldtidens Kunst III, Fig. 59. Af andre Typer er repræsenteret Beckers Fig. 155 fra Trelleborg⁴), Klindt-Jensen Fig. 24 h fra Kraghede⁹), som kan sammenlignes med de af Becker i Trelleborgpublikationen afbildede Kar fra Roager (Fig. 175 b-c) og Darum (Fig. 176 b) og visse Kar fra Borremose-Voldgravens øvre Lag. Det som Fig. 4 tv. afbildede Kar har vel sin nærmeste Parallel i Kraghedematerialet (Klindt-Jensen, Fig. 35 b-e).

Resten af Lerkarmaterialet er kun Skaar, men i Detailler alligevel af Betydning for en Vurdering af hele Fundet. Der er baade rundede, fortykkede, tværskaarne og facetterede Rande, trinde, baandformede og X-formede Ører, stregornamenteret og malet Dekoration (se nedenfor). Standring forekommer en enkelt Gang. Man maa være klar over, at Nedlægningen af de mange Kar og Skaarbunker kan være sket over et længere Tidsrum. Klart til Beckers Per. II hører 3 enkeltfundne Kar og 5 Skaarbunker, mens man sikkert vil henregne 2 Skaarbunker til Beckers Per. III, og imellem disse Grupper stille 7 Skaarbunker i sen Per. II eller Per. III. Helt udaterede er stadig 3 enkeltfundne Kar og 9 Skaarbunker. Ialt altsaa en Nedlægningstid, der spænder over hele yngre keltisk Jern-

alder. Keramikens Karakter viser ligesom den fra Torsager Mejeri Til-
knytning til Borremose, men her ogsaa til Kraghedegruppen, og begge
Fundene bekræfter altsaa, at Djursland hører sammen med Himmerland-
Vendsyssel, omend ogsaa Linier til Sønderjylland lod sig drage. At Fun-
dene fra Albøge Mose er af en ganske anden Art end de fra Torsager
Mejeri, er jo uden videre klart. De faa af Lerkarrene, som er fundet
enkeltvis i Mosen og Vognakselen kan maaske lede Tanken hen paa
Offerfund, men selve Fundets karaktergivende Dele, Skaarbunkerne, har
tydelig nok ikke noget med Offerfund at gøre, saa lidt som de er Depoter.
Snarere ledes vores Tanker uvilkaarligt mod, at det er henkastet Affald,
vi har med at gøre, Mødding eller Boplads. For den Tanke, at det er
Oprydningssaffald fra en Brandtomt ved Mosen, kunde i hvert Fald tale
de overforbrændte Kar, Skaarbunkernes Blanding af Skaar fra mange
Kar og Knoglematerialets Sammensætning; men imod taler de underfor-
brændte Kar, Raalersklumperne, Forekomsten af normalt brændte Kar
sammen med overforbrændte og Materialets ganske ensidige Karakter,
idet det jo bortset fra et Sværd og nogle faa Knogler bare bestaar af
Lerkarskaar, samt det, at Skaarbunkerne øjensynligt er kommet i Mosen
til forskellig Tid i Løbet af et Par Aarhundreder. Imidlertid er der en
Forklaring, som stemmer positivt med alle de Karakteristika, der her
er nævnt. Jeg tror, der ved Mosekanten har ligget et Pottemagerværksted,
og at Fundene er udkastet Opfejning fra Rengøringer i Værkstedet, én
Skaarbunke for hver Gang, man har fejlet Gulv. Herved er Pottemagerens
private Affald, Knogler, Skaar med Madskorpe m. m., blevet blandet

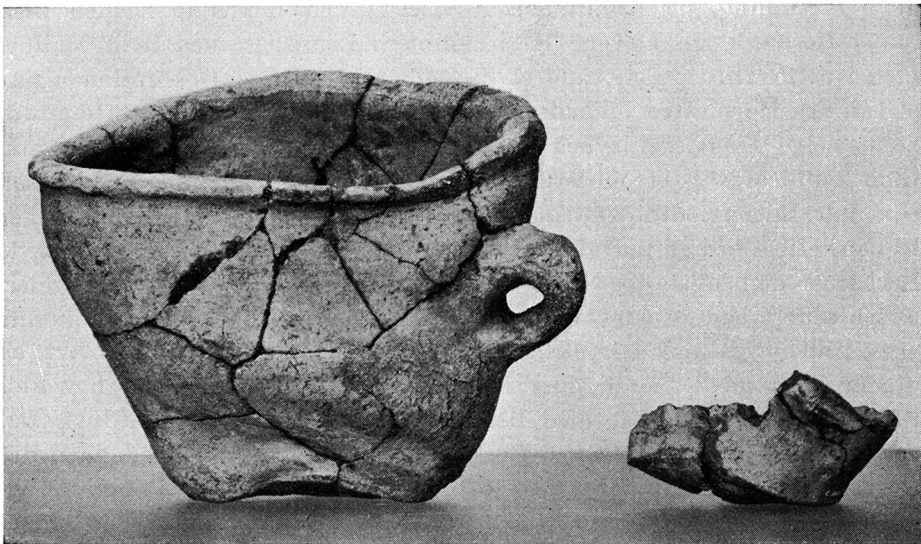

Fig. 4. Overforbrændt lerkar fra Albøge Mose.
Overfired vessel from Albøge Peat Bog.

med Sporene efter Fejlbrændinger, de over- og underforbrændte Kar, og efter Uheld i Værkstedet, de normalt brændte, men knuste. Af Kar, der er vellykkede, og alligevel kan være kommet hele i Mosen, er der kun 6, netop de samme, som siges at have staaet enkeltvis i Tørven, og jeg er tilbøjelig til at sætte dem uden for Fundet. De kan være kommet i Mosen af helt andre Grunde end Resten. Det naturlige vilde vel nu være at søge selve Tomten af Pottemagerværkstedet, men det har jeg desværre ikke haft Lejlighed til. Under og straks efter Krigen, da jeg besøgte Mosen, var de tilgrænsende Marker lagt ud til Læggeplads for Tørvene, men iøvrigt er det Strækninger, som har været under Plov i Aarhundreder, og hvor kun et Held kan have reddet lidt af en Husgrund fra Ødelæggelse. Det var en lokkende Opgave at eftersøge saadanne Rester, men selv uden dem er Albøge-Fundet i sin rent profane Karakter den skarpest tænkelige Kontrast til Torsager-Fundets Stemning af religiøs Højtid. Saa langt spænder Mosefundenes Register!

Malet Keramik.

Naar disse 2 Fund her er publiceret sammen, er det imidlertid ikke bare for at give en Kontrastvirkning, eller fordi de tilfældigvis stammer fra samme Tid og samme Landsdel, men ogsaa paa Grund af det sjældne Fænomen, der optræder i dem begge, den malede Keramik. Malet Keramik er jo i det hele omtrent ukendt i Danmark, hvortil denne Dekorations-teknik øjensynligt bare er kommet som enkelte Indslag fra LaTènekulturen. 6 sønderjydske Lerkar har Underdelen dækket med runde Pletter af hvid Maling, og Klindt-Jensen viser¹⁰⁾ den bindende Lighed med malet Keramik fra LaTène III i Bøhmen. Ligeledes med hvid Maling, men i dette Tilfælde en vandret Zigzagbort, finder vi Dekorationen paa et Kar fra Hørnsted i Vendsyssel¹¹⁾, hvor blot Teknikken er fremmed, mens selve Mønsteret synes overført fra den almindelige Fureteknik. Glob publicerer¹²⁾ et mosefundet Kar fra Spangeholm i Vendsyssel, som har Bugen lodret afstribet med malede, graa Linier. Hvad der er bemærkelsesværdigt ved alle disse Kar er, at Formen paa det bemalede Lerkar er den lokale, og at de kan dateres til ældre romersk Jernalder, altsaa senere end de udenlandske Forbilleder. Heraf maa man vel kunne slutte, at der faktisk har eksisteret en dansk Industri af denne Art, og at den maa have sine Rødder i keltisk Jernalder. Imidlertid har hidtil kun et eneste Lerkar med Bemaling kunnet dateres saa tidligt. Det er en tohanket Mosepotte fra Bukkerup paa Fyn¹³⁾, som ved de nedre Hankefæster har symmetrisk stillede, runde Pletter, malet i sort, muligvis blot med Sod. Som en vigtig Forøgelse af Materialet tjener da et Skaar fra Torsager Mejeri og 11 fra Albøge Mose, alle bemalede med sort Maling, se Fig. 5. De Mønstre, som er repræsenteret, er:

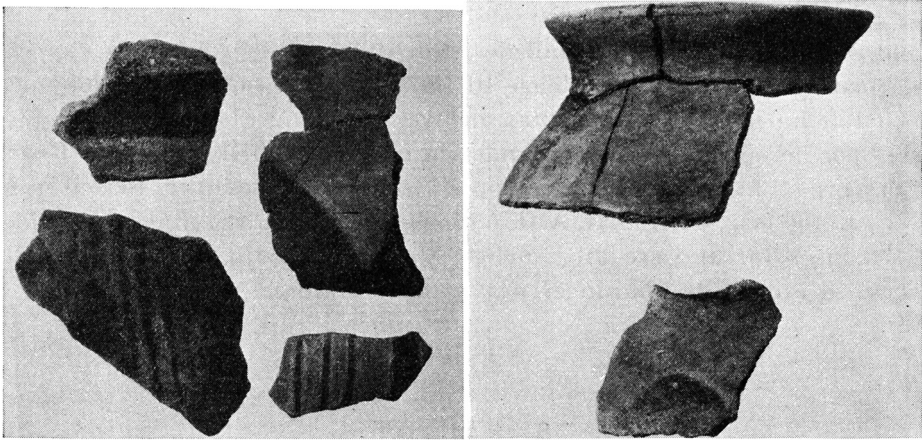

Fig. 5. Malede lerkarskår fra Torsager Mejeri (i midten) og fra Albøge Mose.
Painted pottery sherds from Torsager Dairy (centre) and from Albøge Peat Bog.

1. Torsager Mejeri (5, i Midten). Bugskaar med en vandret »Buefrise«, der begrænser et stort Felt opad.
2. Albøge Mose (5, foroven t. h.). Randskaar med udsvajet, rundet Rand og derunder et ligebenet, trekantet, sort Felt, der staar paa Spidsen.
3. Albøge Mose (5, forneden t. h.). Bugskaar med en rund, sort Plet, omgivet af en sort Cirkel.
4. Albøge Mose (5, foroven t. v.). Sideskaar med en vandret, sort Stribe, 3,3 cm br.
5. Albøge Mose (5, forneden t. v.). 8 Sideskaar af samme Kar, alle dekoreret med lodrette, sorte Striber af varierende Afstand og 0,25–1,1 cm br.¹⁴).

Som man ser, er Mønsterudvalget ganske stort. Nr. 3 kan sammenstilles med Bukkerupkarret og de sønderjyske Kar, Nr. 5 med Spangeholmkarret, Nr. 1 muligvis med Hørmestedkarret, mens Nr. 2 og 4 er helt ukendte Mønstre inden for Lerkarmalingen i Danmark. Hvad der imidlertid er af særlig Betydning for den, der arbejder med Materialet, er, at alle hidtil kendte Eksempler fra keltisk Jernalder er malet med sort, vistnok Sod. Det er en Bemaling, der forholdsvis let kan vaskes af ved Rensningen af Fundene, og som – hvor det som her drejer sig om Smaaskaar – let kan forveksles med den flammede Karoverflade, som kan opstaa ved ujævn Brænding. Disse 2 Ting gør, at det virkelige Fundstof efter min Mening maa være langt større og dels skjuler sig i Museernes Magasiner, dels er blevet ødelagt af Arkæologerne selv, før dets Karakter var erkendt.

De her beskrevne, bemalede Skaar stammer fra baade Beckers Per.

II og III, og i hvert Fald Nr. 1-3 er efter deres Fundkombinationer ældre end de bøhmiske Forbilleder, Klindt-Jensen nævner, men da Lerkarmalingen jo har Aner tilbage til Hallstatttiden, saa snart vi kommer ned i Bøhmen og Schlesien, kan det vel ikke undre at finde dens første Spor heroppe allerede i Begyndelsen af yngre keltisk Jernalder. Noget Forsøg paa ud fra de hermed kendte 14 danske Eksempler, fordelt over vel ca. 400 Aar, at trække Afstammings- og Forbindelseslinier maa sikkert anses for at være uforsvarligt. Materialet vil jo nok i Fremtiden øges, og eventuelle Slutninger derved blive sikrere.

SUMMARY

Two Peat-finds from Djursland.

Between 1940 and 1947 large quantities of pottery, mainly from the New Stone Age and from the Early Iron Age, were found in Danish peat bogs. Djursland, in Jutland, is one of the areas from which particularly rich hauls reached the National Museum, and two of these discoveries, from the Celtic Iron Age, are here described.

Torsager Dairy: 600 metres east of Torsager Church. Here numerous prehistoric objects were found at a depth of about one metre, over a stretch of 400 metres about 20-40 metres from the shore of the peat bog¹⁻²). The skull of a woman, aged about 40-50, lay in the peat, without jawbone or any other part of the skeleton. Of ten bones of horses found, seven were pelvic bones, lying together in a heap. Three pieces of broken wooden tools were found, and in addition well over 100 whole or fragmentary pottery vessels, of which 19 have been preserved. They were without doubt all unbroken when they were deposited in the bog. The rim sections are rounded, thickened or straight-cut, the handles ribbon-shaped and the bases broad and flat or else ring-bases, while ornamentation consisted of an offset shoulder or of one or two lines running round the shoulder (figs. 1-2). Comparison with Becker's material from Trelleborg⁴) and with the pottery discovered in the lower level of the Borremose moat shows clearly that the greater part belongs to the Northeast Jutland cultural group in Becker's Period II. This is a clear case of offerings in a sacred peat bog, and as Torsager has always been a religious centre in Christian times and, to judge by the name, was also of cult importance before Christendom, this discovery can be equated with the sacrificial deposits from Vimose and Torsbjerg, both also places where the names suggest a heathen cult centre.

Albøge Peat Bog: a little east of Albøge town. Here, in a pocket of peat only 70 metres across containing a 4 metre thick peat layer, a large number of prehistoric objects were found⁷). Apart from a Stone Age pottery vessel and a wooden cart axle, which lay deeper, all the objects were found a half to one metre below the surface, at a height of about two metres above the bed of the bog. 6 pottery vessels, 15 bones of mammals, one hammer stone and 5 fragments of flint axes were found scattered individually. In addition there were found about 80-85 pottery vessels, almost all in small fragments, an iron sword and a pottery spindle-whorl. All these lay in 23 heaps of sherds,

each about three-quarters of a metre in diameter and consisting of sherds from a large number of vessels, sherds of normally fired, underfired and overfired vessels being found mixed up with lumps of raw clay. The largest heap contained 672 sherds. The spindle-whorl, which lay in the bottom of a vessel, had been made from a sherd. The sword was of typical La Tène type, with a tang and sloping shoulders. Among the pottery material (figs. 3–4) occurred rims of round, thickened, straightcut and fluted types; handles were ribbon-shaped, fluted or X-shaped, a ring-base occurred once, and ornamentation was uncommon. Parallels can be found at Trelleborg⁴), in the upper layer of the Borremose moat and at Kraghede⁵). This pottery also belongs to the Northeast Jutland group within the Late Celtic Iron Age, but while three of the individually found vessels and five of the heaps of sherds belong to Becker's Period II two of the sherd heaps must be ascribed to Period III and seven to the transitional stage II/III or to Period III. The present writer interprets this discovery as rubbish discarded from pottery manufacture, each heap representing a single clearing up of a workshop. This, therefore, in contrast to the Torsager discovery, must be considered a completely secular deposit.

Painted pottery: is very rare in Denmark. To date eight painted vessels are known from the Early Roman Iron Age, from Vendsyssel and South Jutland⁶⁻¹⁰), and one vessel from the Late Celtic Period, from Bukkerup peat bog on Funen. In the Albøge discovery there were eleven painted sherds and in the Torsager discovery one (fig. 5). Including these discoveries the use of black paint is known from the Celtic Iron Age and of gray and white paint from the Roman Period. The following patterns occur: dots, centre-pointed circles, zigzags, triangles, "crescent-friezes" and vertical and horizontal stripes. As these are the same patterns as are used in incised ornamentation, and as the shapes of the vessels are local, we may conclude that a native school of pottery painting existed in the Early Iron Age, with its roots in Central Europe.

P. Simonsen.

★

NOTER

¹) Nationalmuseets Sognebeskr. Nr. 122 og 234, Torsager S., Ø. Lisbjerg H., Randers A. ²) C. 24792–95, 25055–58, 25255–64. ³) S. Müller: Ordning af Danmarks Oldsager, Jernalderen, 1895. – Samme: Oldtidens Kunst, Jernalderen, 1933. ⁴) C. J. Becker: Den tidlige Jernalder-bebyggelse paa Trelleborg, Nord. Fortidsm. IV, 1, pag. 233 ff. ⁵) Nationalmuseets Sognebeskr. Nr. 59, Albøge S., S. Dyrs H., Randers A. ⁶) C. J. Becker: Mosefundne Lerkar fra yngre Stenalder, Aarb. f. nord. Oldk. 1947, pag. 60. ⁷) C. 25224–52. ⁸) C. J. Becker: Die zeitliche Stellung des Hjortspring-Fundes, Acta Arch. XIX, 1949, pag. 186. ⁹) O. Klindt-Jensen: Foreign Influences i Denmark's Early Iron Age, Acta Arch. XX, 1950. ¹⁰) Smst. pag. 173 ff. ¹¹) P. V. Glob: Neues aus Vendsyssels Älterer Eisenzeit, Acta Arch. VIII, 1937, pag. 191. ¹²) Smst. pag. 190. ¹³) Upubliceret. Ejes af J. Meldgaard. ¹⁴) 1 = C. 25058. 2 = C. 25239. 3 = C. 25239. 4 = C. 25241. 5 = C. 25236.